YENİ UFUKLAR

AYLIK SANAT, FİKİR DERGİSİ

CİLT 5 ŞUBAT
SAYI 41 (57) 1957

Değerli şair ve hikâyeci Ziya Osman Saba'**nın vakitsiz ölümü ile edebiyatımız büyük bir kaybe uğramıştır.**

•

Haberleşme adresi:
Yeni Ufuklar
P. K. 1034
Galata - İstanbul

•

Bu Sayıyı Hazırlıyan:
Vedat Günyol

YENİ
UFUKLAR
AYLIK SANAT, FİKİR DERGİSİ
Kurucusu:
ORHAN BURİAN

Dâvalı Edebiyat

Samim Kocagöz

EN sonunda tartışmalar bir anlaşma havasına bürünmek yoluna giriyor. Zaten Bay Ataç, 'güdümlü, güdümsüz' çekişmesinde başkaları gibi pek sert, damgalayıcı, hakîr görücü bir gidiş tutmamıştı. Bir ay önce İzmir'de verdiği bir konferansta, bazı kişiler gibi (kast-ı mahsusla), güdümlü sözünü ağzına almadı: Dâvalı Edebiyat, dedi. Dâvalı edebiyatın üzerinde düşündü. Çözümledi: Dâvalı edebiyat yapan yazar, şair; toplumu, insanı, belli bir açıdan görür, kendine göre bilime dayanan ilkeleri vardır. Kabiliyeti kadar, bilgisi kadar, düşüncelerini, fikirlerini bir disiplin altına almıştır. Ne diyeceğini bilir. Sonra Bay Ataç, bir çok dâvalı edebiyat yapan yazarların, şairlerin adını saydı: Victor Hugo, Emile Zola, Anatole France...

Bay Ataç, dâvalı edebiyatı anlatırken, dâvanın, küçüğü de olur büyüğü de.. dedi. Küçük dâvalarla uğraşan sanatçıların o dâva halledilince, eserlerinin hiç bir önemi kalmıyacağı fikrini ileri sürdü. Örnek olarak da Upton Sinclair'in bir romanını söyledi: Bu yazar, Amerikan petrol işçilerinin güç durumunu anlatan, bir roman yazmış. Kitap, devrin cumhurbaşkanının dikkatini çekmiş. Hemen işçilerin derdini halletmiş. Roman da bütün değerini yitirmiş.

Diyelim dâva bitince, halledilince, romanın değeri kalmamış. Kalır mı, kalmaz mı tartışma konusu olabilir ya.. Diyelim kalmamış: Doğrusu bir romanla, geniş bir işçi kitlesinin dâvasını hallediveren o bahtiyar romancıya kim, hangi yazar imrenmez? Birtakım insanların —farkında olmasalar da— az çok sevinmesini sağlamak, yaşayışlarında bir parça daha iyi şartları sağlamak kolay mıdır? Sanıyorum, bu yirminci yüzyılda, ölümsüzlüğe erişmek için eser verdiğini iddia edecek pek az yazar çıkar. Bu iş, ölümsüzlük, öyle kararla, programla olacak iş değildir. Yazar, büyük yazarsa, kendiliğinden gelecek yıllara kalır. Bunu da bugünden kimse —kendisi— kestiremez. Yazar, bir dâvayı bir tek romanla halletti. Romanı da değerini yitirdi. Peki bu yazar boşuna mı emek harcadı dersiniz? Yazarın bir tek kitabı mı vardır? Neyse, insanın aklına bir çok sorular geliyor. Yalnız öyle sanıyorum. DÂVA'nın büyüğü, küçüğü olamaz. Küçük dâva'dır denebilecek bir konudan, eğer yazar ustaysa, büyük bir roman niye çıkaramasın? En doğrusu, büyük dâva, küçük dâva diye dâvayı ayırmamalı. Dâvanın karşısında belki "günlük, küçük politika" olabilir. Denilecek ki, günlük küçük politikadan da pekâlâ büyük roman çıkar. Doğrusu hiç de inat etmem. Romancı, romancı olduktan sonra...

Bay Ataç, konferansını bitirirken sözü, memleketimizde köy konusunu işliyen yazarlara getirdi. Öfkeyle, 'köy.. köy.. köy tutturmuşlar efendim. Çeviriniz sayfayı biraz!.." diye söylendi. Bundan şu sonuç çıkıyordu ki, köy konusu, küçük dâvadır. Bir gün halledilirse, köy konusunu işliyen yazarların iflâs ettiklerinin resmidir(!).

Hani ben, pek alıngan adam değilimdir. Bu sözleri kürsüden söylerken, Bay Ataç'ın dikkatle, dinleyiciler arasında oturan bana bakmasından alındım. Yine alınmıyacaktım: Eş dost da dönüp dönüp bana baktı. İşi şakaya dökecek olursak, hani adamın, ilkelerinden şaşmadan, köy konusundan başka konulara el atacağı varsa, inadına atmıyacağı geliyor. İnat bu ya.. Ama ben, Bay Ataç gibi inatçı değilim. Onun bu öfkesini bir çeşit eleştirme diye kabul ederim. "Köy Dâvası" büyük dâvadır. Bu büyük dâvanın büyük hikâyesini, büyük

romanını da yazdığımı iddia edecek kadar budala değilim. Gelecek kuşaklar yazacak. Bizim kuşak, basamaktır. "Köy konusu" halledilse de yine büyük dâva olarak kalır. Köy demek, memleket demektir. Köylü demek, bu toprakların insanı demektir. Edebiyatın da baş konusu insan, insanın içinde yaşadığı topluluktur. Köy konusundan sıkılan bir okur, döner başka konudaki kitapları karıştırır. Bir tek konuyu, bir kaç yazarı okumıya onu kimse zorlıyamaz. Bakarsınız, köy konusu ile uğraşan bir yazar, sözü edilmeğe değer kendince başka bir konu bulur, başka konuda bir kitap ortaya atıverir. Hani bu mesele biraz da tartışmaya değmez. Ama Bay Ataç, köy konusunu işliyen yazarlardan, başka konularda da yazı yazmalarını istiyor, eleştirme yollu söylüyorsa o başka. Bunu söylemek bir eleştirmecinin elbette hakkıdır. Dinleyip, dinlememek de yazarın hakkı. Ama durup dururken öfkeye, şiddete ne lüzum var. Haydi başka işlerde baskı maskı ama, edebiyatta baskı istemiyoruz. Tatlı dil, güler yüzle fikirleri söylemek dururken... Bay Ataç, sen alınmışsın diyecek olursa, hiç tartışmam, burada söylediklerimin hepsini geri alırım. Başkaca köy dâvası ile uğraşanlar düşünsün...

●

Her kahraman sonunda bir başbelâsı kesilir.

Emerson

●

Özgürlük ağacı, ancak zorbaların kanıyla beslenir.

Barère

●

Halk Öğretimi

Atalay Yörükoğlu

HALK öğretim ve okutumu ile birlikte yürütülmiyen ilk öğretim savaşının eksikliği öteden beri göze batar, arasıra da tartışılır. İlkokuldan sonra kitapla ilgisini kesen çocukların bilgisini beslemek; kendi başına veya askerlikte ABC'yi (alfabe) söker olmuş yurttaşların okuma gereksinmesini (ihtiyacını) karşılamak şimdiyedek düşünülmemişti. "Her köye bir okul" parolası bu bakımdan yeterli olmaktan uzaktı. Okur yazar yüzdesinin düşüklüğü yüzkaramız ve başta gelen derdimiz olmaktan çıkmamıştı. Okul yüzü görmiyen bir milyon okul çağı çocuğumuz oluşu bir yana, erginlerimizin eğitimi yolunda en küçük bir kıpırtı görünmüyordu. Yığınların uyandırılması, köylünün olumlu bilgi ışığına kavuşturulması çok yanlı ve uzun süreli bir işti. Ama devrimci bir atılış olmadıkça çözümleme yoluna girilemiyeceği de açıktı.

Bu uğurda ilk adımı geçen yıl İstanbul Eğitim Müdürlüğü attı. "Kitabı köylünün ayağına götürmek" düşüncesinden hareket edilerek Şile köylerinde denemeye girişildi: Gezici bir kitaplık kuruldu. Köylüye ödünç kitap dağıtılacak. Bu bir yoklama olacak. Rağbet görülürse bütün İstanbul köylerine kitap dağıtan gezici bir kitaplık servisi kurulacak.

Gezici kitaplıklarla okuma meraklısı yurttaşı yetiştirmek ilk bizde düşünülmüş, gerçekleştirilmiş değildir. Amerikada, kentlerden uzakça küçük çiftlik topluluklarına bu yolla kitap götürülmekte, ödünç olarak dağıtılmaktadır. Bizim eğitimcilerimizin bundan habersiz oldukları düşünülemez. Yalnız bu, ancak bütün yurda yaygın, devletçe yürütülen bir okutma savaşı ile başlatılıp, tavsatmadan sürdürülen

plânlarla çözülecek sorunlardandır. Bir ilin gücünü çok aşar. Tek tük atılışlar bir şey kazandırmaz. Bu denemenin sonu inşallah iyiye varır. Amerikadaki çalışma nasıl olur da tıpkısı tıpkısına bizde uygulanabilir? Hangi doğru dürüst yolu olan köyün kaç okumuşuna kitap taşınacak? En önemlisi, al oku diye köylü yurttaşın eline verilen kitaplar nelerdir? Okuma ve bilgi yükseltileri hesaplanarak mı seçilmiştir? Özel olarak mı yazdırtılmıştır?

İlk öğretim savaşımız da eksiklikler, yanlış hesaplarla doludur. Erginler eğitimi için bir şey yapılmıyor. Hiç olmazsa ilk okulu bitirenler düşünülse! Çocuklarımıza yalnız bildiklerini unutturmamak için değil yeni yeni bilgiler kazandırmak için pratik çareler bulunmalıdır. Yoksa ilk öğretim uğruna harcanan emekler de boşa gider. Mektuptan mektuba eli kaleme değen, gazete bulamazsa aylarca yıllarca iki satır okuyamıyan yurttaş kendi haline bırakılmamalıdır.

Akla gelen çarelerden biri şu olabilir: Okulu olan köylerde bir **Köy Kitaplığı** kurmak. Öyle bir kitaplık ki köylünün anlayışını geçmeyen, ama sıkmadan öğretici olan kitaplardan kurulu olsun. İlk ağızda, sağlık, tabiat ve tarım bilgileri, tarih ve yurttaşlık bilgilerini işleyen on kitap yazdırtılsın. İsteyenin okumasına açık olarak köy öğretmenine verilsin. Bunlara bir kaç ayda bir hazırlanan yenileri katılsın. Bunların ders kitabı kuruluğunda olmamasına dikkat edilsin. «Hazreti Alinin Kılıcı, Âşık Garip, Hayber Kalesi...» cinsinden kitaplar gibi kolay okunur ama bir şeyler öğretir olsunlar. Bunlara ek olarak on günde bir çıkan bir **köylü gazetesi** basılsın, parasız her köye ikişer üçer dağıtılsın. Taze haberler, meraklı bilgiler —politika karıştırılmadan— günlük olaylar bu gazeteyle yayılabilir. İki yapraklı bu çeşit bir gazete devlete çok mu ağır gelir? Kırkbin köye birer liralık —ki devlet elinde daha ucuza çıkar, on kitap dörtyüz bin lira eder. Bu da yabancı bir devlet başkanının ağırlanışından veya gereksiz törenlerden fazla bir yük değildir.

Her evinde kitaplığı olan «Holanda köyü» örneğinden geçtik, her köyde küçük bir okul kitaplığı yeter de artar bile. Yüksek okul bitirmişlerinin kitaplığı sayılı olan bir ülke-

de yolsüz ışıksız, susuz köylere kitaplık istemek belki hayaldir. Kel başta şimşir tarak gibi görünebilir. Ama hiç değilse gezici kitaplık çalışmaları kadar yakındır gerçeğe. Köylü okumasa çocuğu okur. Okul dışında bir şeyler okumak alışkanlığını kazanması yeter.

Ama günün anlayışı —belki tartışılacak yanı çok olan— bu gibi çarelerin iltifat görmesine engeldir. Kitapsız ilerliyeceğimiz sanılıyor.Kitaba verdiğimiz önem kitaplıklarımızdan bellidir zaten. Ne İstanbulda ne Ankarada Cumhuriyet yapısı bir kitaplık yoktur. - Ankaradaki Millî Kitaplık bile Saracoğlu mahallesine lokal olsun diye yapılmıştır. Eski kitaplar atalarımızdan kalma medreselere sığınmıştır. Yeni kültürümüzü barındıracak tek modern bir kitaplık kurmak düşünülmemiştir.

Oysa batının kalkınması kitapla oluyor. Savaş sonrası Almanya yılda bizim bir iki bütçemiz tutarında parayı yalnız kitaba harcıyor. Buna karşı bizde yapılan şey, döviz sıkıntısında, ilk önce yabancı dildeki kitap ve dergilerin girişini kısmak veya hepten kaldırmak oluyor!

●

Şeytan, devrimcilerin hoş görmezliği kadar hiç bir şeyden hoşlanmaz. **Lowell**

●

İnsanı medenileştiren iki şeyden biri bol araç ve bol zamandır. **Disraeli**

●

Birlik İlkesi

Albert Bayet

BİLİM çalışmalarının gerektirdiği ikinci ilke birlik'tir. Gerçekte, bilim, kimisine hoş, kimisine kötü gelebilen, ilânı inandırıp falanın kılını bile kımıldatamıyan bir kafa ürünü olarak karşımıza çıkmaz: bilim, her yer ve zamanda, erkesin aynı düşünce üstünde anlaşmasını ister.

Şüphesiz, bu istek yeni değildir. Gök kubbe altında, "bir-ik olun!" diye seslerini yükselten bilginlerin haddi hesabı oktur. Dinler, felsefeler, bilimden çok önce, insanları bir-iğe ulaştırmak, bir tek gerçek etrafında düşünce birliği ya-atmak istemişlerdir. «Görün ve inanın!» deyip durmuşlar, ayısız şekillerde. Yalnız bu yüce istekler neye varmış?

Üzerinde yaşadığımız toprakta, Druide'lerin dini, Augustin'in dini, Cybele'in dini, Mithra'nın dini hep ruhları fethetmeğe çalışmışlardır. Bu dinlerin hepsi de bugün göçüp gitmiş bulunuyor. Hepsi, tarihçi için ancak birer inceleme konusundan ibarettir. Bu göçüp gitmiş olan gerçekler üzerinde, orta-çağda Hıristiyanlık gelişiyor ve İncil'deki o güzelim düstura göre «Bu dünyaya gelen her insanı aydınlatan gerçek ışık»ı sunuyor. Ne var ki, bu ışık, istediği kadar herkese kendini sunsun, herkes onu kabul etmiyor. Hıristiyanlık, ne İsrail evlâtlarını, ne de —daha sonraları — Müslümanları peşi sıra sürükliyebilmiştir. Dinsizlerin sürekli saldırışlarına karşı kendini güç belâ kurtarabilmiştir. Reform, onu yeniden gençleştirip, evrensel yapmayı düşünmüşse de eski Hıristiyanlığı ikiye bölmekten başka bir şey yapamamıştır: Reform'un orta yerinde Calvin, Luther'e karşı çıkıyor. Bunun üzerine din kurucuları kolları sıvayıp koyuluyor-

lar işe: Voltaire'in «bütün dünyanın dini» diye adlandırdığı yaradancılık (deisme), sonra Saint-Simon'un yeni Hıristiyanlığı, onun ardından da Auguste Comte'un pozitivizm dini meydana çıkıyor. Her yerde kafaları birliğe ulaştırmak istiyen aynı şiddetli istek; her yerde, ilginç, cömert, bazan da cüretli düşünceler. Ama, her yerde kafaları birliğe ulaştırma, evrenselliğin şartı olan bu birliği elde etme hususunda aynı başarısızlık hâkim. Şimdiye kadar hep Fransa üzerinde konuştuk. Gözlerimizi dünyaya çevirince yine aynı manzara ile karşılaşıyoruz: büyük dinler insanların vicdanlarına hükmetmek için yarış halindeler. Ne var ki birlik istekleri, onları birbirlerine karşı savaşa salıyor.

Filozoflar acaba daha mı mutlu? Öyle olmaları umulurdu. Çünkü, içlerinden bazıları, yalnız akla hitabetmekle öğünmektedirler. Oysaki, onların başarsızlıkları daha da açık, bir bakıma, dinlerinkinden daha da büyük. Bazı inançlar milyonlarca insanı peşi sıra sürüklüyor, kapıp kavrıyor, Buda dini, Katolik dini, İslâm dini, nihayet, Reform, dünyanın büyük bölgelerini hükmü altına alıyor. Buna karşılık, küçücük Yunan dünyasında da Sokrates karşısında Sophist'leri, Eflâtun da Aristoteles'i buluyor. Aynı zamanda, aynı gökkubbe altında Stoyacı'lar Epichuros'culara karşı geliyor. Ortaçağda, mistiklik Thomas'cılığa, Thomas'cılık Occam'cılığa karşı geliyor. XVI. yüzyıldan itibaren, felsefe sistemlerini saymak hayli güçtür. İnsanı en çok hayal kırıklığına uğratan, bu birbiriyle uzlaşmaz doktrinlerin bizleri ardlarından sürükliyecek kadar çekici olmalarıdır. Öyle sanıyorum ki, bugün bir insanın Eflâtun'u sevmemesi, düşüncesindeki en açık çelişmelere kadar ona kapılmaması güçtür. Ama şu da var ki, insan kendini meselâ bir Spinoza'ya kaptırmıya görsün, bir daha yakasını kurtaramaz, onun çizdiği yoldan santim şaşamaz. Sonra, Kant'ı, Comte'u, Hegel'i okuyunca, insan, dehalarının kuvvetli etkisine kaptırır kendini. Fakat, bu birbirini takip eden kapılmalar, filozofların başarısı, felsefeninse mahkûmiyetidir. Çünkü, insan yüce ve tek gerçeği bulmak umuduyla yola çıkmıştır. O tek gerçekte, bütün kafalar birbirleriyle karşılaşacaklardır. İnsanı, buna götüren yol ise sayısız kollara ayrılmaktadır. Öyle ki, bunca çaba-

dan, en çekici düşünceler arasında bunca koşuşmadan sonra, insan kendini daha da duraksamalar içinde, insanlarsa kendilerini birbirlerinden daha da ayrılmış görmektedirler. İnsan, bu iflâs karşısında, bilge kişilerin: «Ne biliyorum?» diye kafa birliğinden niçin umut kestiklerini anlıyor. Ama, bir yandan şüphecilik bu haklı vazgeçişi kabul ededursun, beri yandan bilim büyümekte ve sessiz sedasız, birlik kurmaktadır.

Kimileri bu birliğin sadece lâfını ede dursunlar, bilim bunu düpe düz yaratıyor: Euclides'in, Phytagoras'ın teoremleri, Achimedes'in buluşları önünde artık ne Eflâtun'culuk vardır, ne Stoya'cılık, ne de Epichuros'culuk. Kepler ve Galileo'nun yasaları önünde, artık ne Janseniste'ler, ne Cizvitler, ne Thomas'cılar, ne Descartes'cılar, ne Yaradan'cılar, ne dinsizler, ne Kant'cılar, ne Comte'cular, ne İdealiste'ler ne de Pragmacılar vardır. Herkes anlaşmaya varmıştır. Anlaşma da tamdır. Katolik bilginler, protestan, musevi, müslüman bilgilner vardır: ama, katolik geometrisi, protestan, musevi, müslüman geometrisi yoktur. Fransız, İngiliz, Alman, Rus fizikçileri vardır, ama, fizikte fransız gerçekleri, alman, İngiliz, rus gerçekleri diye bir şey yoktur. Böyle bir şey düşünmek bile saçmadır. Hindistan'a veya Batıya daha fazla etki yapmış dinî veya felsefî kanıtlar düşünülebilirse de, Apollon'un çömezleri için başka, İsa'nınkiler için başka, Budha'nınkiler için başka olan bir metafizik ispatlama düşünülemez. Yine hiç bir deneysel ispatlama düşünülemez ki, Kant'ın hayranınca muteber olsun da, Spinoza'nınkince olmasın.

Bizler, bilimin elde ettiği bu birliğe öylesine alışmış bulunuyoruz ki, buna pek öyle dikkat etmediğimiz, olağan bir şeyden söz edermişçesine söz ettiğimiz, hattâ hiç sözünü bile etmediğimiz oluyor. Ama biz, bunu düşünce tarihi bakımından değerlendirelim. Yüzyıllar ve yüzyıllar boyunca, kendilerini bilgiye adamış kimseler, kafaları birleştirip uzlaştırabilecek bir ilke bulmaya çalışmışlardır. Bu çabaya bütün yetilerini, dehalarını ve sabırlarını katmışlar, Aklın bütün kapılarını zorlamışlar. Bununla beraber, hiç bir alanda, böylesine candan istenen bir birlik meydana gelmemiştir. Tam tersine, ayrılıklar artmış, şiddetlenmiş, çok zaman da keskinleşmiştir.

Sonunda, insan anlaşma imkânlarından bile şüpheye düşmüştür: Oysa, bu sırada, muazzam bir kafa ürünü belirtmekte, sessiz sessiz gelişmektedir. Hattâ, zorlamasız, onun bunun iyi niyetine bile başvurmadan herkesin kabul ettiği bir takım kesin bilgiler meydana getirmekte ve imkânsız görüneni gerçek haline sokmaktadır. İnsanlar başka alanlarda boşuna birbirlerinden ayrılmağa, döğüşmeğe devam ededursunlar, ayrılıklar ve çekişmeler ötesinde bir birlik belirip gerçekleşiyor. Din, felsefe,politika, ekonomi, ahlâk ve düşünceler arasındaki sınırlar insanları birbirlerinden oldum olası ayırır görünmektedir. Bu sınırların üstünden, bir ulusun veya bir başkasının malı olmayan, meşhur deyimle "bu dünyaya gelen her insanı aydınlatan" bir gerçek geçiyor.

Bu yenilik ile birlikte bir devrim meydana geldiğini insan nasıl görmezlikten gelebilir? Eski ahlâklar "Birleşin!" diyor ama, ayrılıkları çoğaltıyorlardı. Bilim ahlâkı ise, susuyor, ama, birleştiriyor.

Hangi araçla? Akla ve deneye dayanan ispatlama ile. Bilimsel çalışmaları idare eden bütün bu ince kuralların asıl anlamını insan şimdi kavrıyabilir artık. İlk bakışta bunlar baştan başa akla dayanmaktadır. Ahlâkın kuralları ise bir başka türlüdür. Ama, düşünelim bir. Niçin, bilgin, fizikçi veya sosyoloğ, ispatlama yolunda kendini bunca sıkı şartlar altına sokuyor? Bir olayı tesbit ederken ya da bir yasayı belirtirken bunca tedbirler, bunca güvensizlikler neden? Neden bunca deliller, bunca karşı deliller? Çünkü, bilgin yalnız gerçeğe ulaşmak ve kişisel bir inanca varmak istemiyor, bu inancının paylaşılmasını, bu gerçeğin herkes için açık seçik olmasını da istiyor. Fizikçi, kendisine inanmalarını yeter bulmaz. O ister ki, bu inanma tam ve doğru delillere dayansın. Bu sebeptendir ki, bu sabır istiyen ispatlamalar, bu kılı kılına şaşmazlık kaygusu, bu zahmetli ispatlar, düşüncenin altın kuralı olduğu kadar, özgeçiliğin (altruisme) de en yükseğidir. Bu ispatlamalar, hem esaslı şeyler üzezrinde başkasıyla anlaşma isteğini, gerektirir, hem bu anlaşmanın bir sürpriz anlaşması değil, gerçek bir anlaşmanın sağlam ifadesi olmak isteğini. İnsanın insana karşı saygı ve sevgisi bilim araştırmasının ruhudur. Çünkü, insan, başkalarına,

herkesin malı olabilecek ve insanları en yüksek taraflarıyla birleştirecek bir gerçek sunmaktan daha değerli bir bağışta bulunamaz.

Bilim ahlâkının bu ikinci ilkesinin insan topluluklarını hangi yöne götüreceğini uzun uzadıya anlatmağa hacet yoktur: birliği kafaların kardeşliği ile sağlamaya çalışmak, ahlâkın en yüce ilkelerinden biri olacaktır ve hangi alanda olursa olsun, bizler için birbirimizi sevmenin asıl şekli, birbirimizi muteber ispatlamalarla inandırmak olacaktır.

Şüphesiz, bölük pörçük anlaşmalar başka yollardan da elde edilebilir: bazan kuvvet, menfaat ve duygulanışlar da birlik yaratır. Fakat, kuvvete dayanan anlaşma, daima geçici kalır. Çünkü, kuvvet bizde özlü olana ulaşamaz. Çünkü, içe tepilen itirazlar, gizli bir kuvvet halinde yaşar. Bir insanı, yıldırmalarla, inandığını inkâra, inanmadığını da inanıyorum demeğe zorlamak nafiledir. Ağızları tıkanmış vicdanlar, sessiz sessiz öç alma saatini beklerler ve bu saat de ergeç gelir.

Menfaat üzerine kurulan anlaşma bazan daha sağlam ise de önemsiz ve geçicidir. Çünkü, insan, bilhassa menfaatsiz şeylerle büyüktür. Çünkü, biran için bir noktaya yönelen menfaatler, çarçabuk yön değiştirebilirler.

Duygular üzezrine kurulu anlaşma daha soyludur. Ne var ki o da dayanıksızdır. Çünkü, duygu değişken, bazan da kördür. Çünkü, gerçeğin belginliklerine kolay kolay uyamaz. Filân inançlı hatip, sevgiye, hakka, kardeşliğe başvurarak bir toplantıyı heyecana getirebilir. Ama, bitişik salonda, daha az samimi bir başka hatip yine ayni şeylere başvurarak, hem de bütün bütün ayrı, hattâ, karşıt sonuçlar çıkararak bir başka kalabalığı sarsabilir.

Tam tersine, gereği gibi ispatlanan gerçeklerin ortakça kabulünden doğan anlaşma ise, sağlam bir temele sahiptir ve artık tesadüflerin, tutkuların oyuncağı olmaktan çıkmıştır. İnanmak istediği için değil de, deney karşısında inanmamak elinden gelmediği için «inanan» kimse, inancını değiştirmez. Onun yakınında veya uzağında, ayni sebeplerden ayni şeylere inanan kimseler de inançlarını değiştirmezler. Bizler eğer bilimin çağrısına uyarak başkalarına gerçeği zorla kabul et-

tirecek yerde, onları akıl yoluyla inandırmaya, çelmeye, akıllarını yatırmaya çalışırsak, anlaşmayı, birliği sağlam bir temel üzerine kurmuş oluruz.

İleride inceliyeceğim şu itiraz ileri sürülebilir bana: bugün, durmadan artacak olan ama şimdilik sınırlı olan bir takım gerçekler üzerinde anlaşmış bulunuyoruz. Başka alanlarda, toplumbilimin çok ağır yol alması yüzünden, daha bilimin henüz dokunmaya başladığı bir çok pratik meselelerde karar vermek zorunda bulunuyoruz. Bazı noktalarda birlik olmakla beraber, bazılarında anlaşamamamız bundan ileri geliyor. En iyilerin bazan hâlâ menfaate, söz sanatına ve propagandanın bütün şekillerine başvurmak zorunda kalmaları, hattâ kuvvet kullanma yoluyla yapılan saldırışlara kuvvet yoluyla karşı koymaları bu yüzdendir. Hiç değilse, bilim araştırmasında mevcut olan ülkü bu ayrılıkları azaltmak için tutulması gereken yolu göstermektedir: İspatlama yoluyla, ortak ve kesin bilgileri çoğaltmak, bütün tartışmalarda, ne türlü olurlarsa olsunlar, anlaşma ilkesini akılda ve deneyde aramaktır.

Bu yolda durmadan daha uzaklara gitmek için sarfedilecek çabalar kolay olmıyacaktır. Birinci Dünya Savaşının ertesinde o kabına sığmaz umutlarımızın neler olduğunu hatırlıyorum. Bir gün, kinler ve halkı dargınlıklar kalblerden daha silinmemişti: Einstein Almanya'dan Görelilik Nazariyesinin ilkelerini anlatmak için Fransa'ya gelmişti. Collège de France'ın bir salonunda konuşmaya başlar başlamaz, düşman bir ulustan olduğu düşüncesi siliniverdi: Çünkü, onu dinliyenler için - ki çokları savaş meydanlarından daha yeni dönmüşlerdi - yanılmalardan, bilgisizlikten ve kinden daha büyük düşman yoktu, olamazdı. Dışarının gürültüsü, salonun eşiğinde sönüveriyordu: İçeride, Einstein'ın kapıp kavradığı insanlar, daha geniş daha mütecanis bir evren düşüncesinde anlaşmaya varmakta idiler.

O zaman, niçin yalan söyliyelim, bir çoklarımız, vahşice bir savaştan çıkarken, dünyanın nihayet iyi yola girdiği, bilim ahlâkının üstün geleceği, yükseklerde doğan birliğin Ulusları kazanacağı umuduna kapılmıştık. Bu umut düşünden uyanışın ne olduğunu biliyoruz. Goethe ve Kant'ın Al-

manyası, Einstein'in çağırısına kulaklarını tıkadı ve adı bu sayfaları kirletecek olan bir adamın savurduğu palavraları alkışladı. Sonuç: Avrupanın göbeğinde, bilim araştırmalarıyla ün yapmış bir memlekette, bilimin kendisi suçlandırıldı, inkâr edildi, alaya alındı. Bir yahudi tarafından ispatlanan gerçeğin, yanlış olduğu ilân edilmelidir diye sesler yükseldi. Zorbalığa dayanan bilim düşmanlığı, kuzeyli «kan» ının kimyasal bakımdan ve normal olarak dünyanın geri kalan insanlarının kanından üstün olduğunu inanmaya zorladı. Aşağılık bir toplumbilim devlet tarafından zorla kabul ettirildiğ takdirde, en boş görünen iddiaların gerçek adını alması gerektiğini öğütledi. Sadece umuz silkip geçilmesi gereken bu düşünce geriliği, bir kaç yıl içinde milyonlarca yobaz taraftar kazandı. On beş asır sonra dirilen barbarlık, humanizmaya savaş açtı. Fransa'da kendine para ile suç ortakları edinip İnsan Hakları'nın vatanına yayıldı. İnsanın, bilim ahlâkının, kuvvet ahlâkı tarafından yok edilecek mi diye korkular geçirdiği anlar oldu.

Ulusların ortak dayanışı sayesinde, düşman çizmesi altındaki ülkelerin dayanma hareketleri sayesinde, barbarlık yenildi. Birlik ahlâkına giden yol yeniden açıldı. Bazı kimseler, savaştıkları kötü kuvvetlerle temas edince, kendilerinden şüpheye düştüler. Atom bombasını herkesten önce bulan Birleşik Amerikalı dostlarımız, bunun sırrını kendilerine saklıyacaklarını söylüyorlar. Önemsiz bir tehlike bu. Çünkü, bu sırrı çok geçmeden herkes öğrenecek. Telâş belirtisi. Çünkü, kuvvet düşmanın elindeyken, ona karşı savaşmış olanlar, bu kuvvet kendi ellerine geçince onu kullanmayı gizliden gizliye düşünüyor gibidirler.

Bilimin mümkün kıldığı bu keşfin kötüye kullanılması ihtimaline bilim ahlâkı karşı gelmektedir. Bilge kişilerin istediği birlik atom bombasıyla yaşatılamıyacağı gibi, kuvvetle, top, tüfek, kılıç, ok veya yumrukla da yaşatılamaz. Ancak ispatlanmış gerçekler sayesinde yaşatılabilir.

Bu ilkenin tek başına bizleri kurtaracağını kim içinden hissetmiyordur? Eşi görülmemiş bir savaş ertesinde bitkin Milletler birbirleriyle anlaşma yolları arıyorlar: Milletler Cemiyeti'nin başarısızlığından gözleri yıldığı için, duraksama-

lar içindeler. Anlaşmayı mümkün kılabilmek için, ortak bir ülkü kabul etmek gerektiğini anlamış bulunuyorlar. Bu ülküyü kimden istemeli? Hıristiyanlar Hıristiyanlık, Müslümanlar Müslümanlık, Budistler de Budistliktir, diyorlar. Bu tekliflere kulak astınız mı, dünya tekrar dünün yanılgısına düştü demektir. Çünkü, Hıristiyanlık, Müslümanlık, Budistlik kendi taraftarları için ne kadar kutsal olursa olsun, genel anlaşmayı sağlamaktan uzak olduklarını bol bol ispat etmiş bulunuyorlar. Hem, **İncil'i Kuran**'dan veya **Usul Hakkında Metod**'dan üstün kılacak olan muhakkak ki atom bombası değildir. Yarının gerçek birliğini kuracak olan tek ahlâk, dün de onu kurmuş olan kafaların, şaşmaz ispatlamalar üzerinde anlaşmasını sağlıyan ahlâktır.

●

Ya bana özgürlük ver, ya da canımı al.

Patrick Henry

●

Özgürlüğü ancak başkalarına da tanımak şartıyla elde edebilirsiniz.

William Allen White

●

Zayıf bir beden aklı da zayıflatır.

Rousseau

●

Zeytin Ülkesinden:

A k ç a y

B. Başaran

İÇİNDEN pazarlıklı bakışlar, yalancı gülümsemeler, aldatıcı dostluklar burana gelmişse; kötü niyetlerin pis kokular gibi havanı ağırlaştırdığını duyuyorsan, canın sıkılıyorsa düzcesi canın Akçaya git!

Bir sabah atla otobüse, iki yanına tozdan kızarmış yapraklariyle yangından çıkmışa dönmüş zeytin ağaçlarının sıralandığı krmızı yola düş. Durmadan maden çeken kamyonlar harlasın, köylerine giden yollar görünsün bir de; öfkelerin, sevinçlerin kabarsın... Sonra, otlar arasında paslanmış, unutulmağa bırakılmış, bir zamanın itibarlı dekavül yolu ilişsin gözüne; tuhaf bir hüzünle dolsun yüreğin. Eski çağlardan kalma bir yeri görmeğe gidermiş gibi Akçaya git!..

Akçay, zeytin ülkesinin iskelesi... Sokulmuş sokulmuş içerlere Ege, bir yanda Madralar; bir yanda Kazdağı dağ gölü gibi bir deniz meydana getirmiş orada. Kıyıları gömgök, kumu altın. Plâj, gazino hepsi tamam. Başını dinliyebilecek, sana seslecek bir köşe bulabilirsin orada. Denizi iyi gelir adama denizi... Akçaya git!...

Daha inerken dupduru, kaynak suyu gibi bir hava çarpacak yüzüne, balıksı yosunsu kokulu serinlik... Maviye, kıpır kıpır maviye kesecek gözlerin. Bir yanın efsaneler anası Egeye, toprağa açılacak bir yanın. Sıkıntılar, güçlükler gözünde küçülüverecek. Sonsuzluğunu, gücünü anlıyacaksın, önünde kıvılcımlanıp duracak yaşamak...

Ölesiye bir kaynaşma göreceksin iskelede... Üstü başı, yüzü, gözü pas rengi yüzlerce maden işçisi kenarlara yığılmış demir cevheri arasında çalışmaktadır. On iki tonluk koca Faunlar her gün beş yüz ton maden dökmektedir buraya. Ağır ve törpü gibi tırmalıyordu bu kırmızı taşlar; yer adamın ellerini yer. Daha irileri balyozla kırılır, kırılanlar el arabalariyle mavnalara taşınır. Açıklarda demirlemiş

bir yabancı şilepten vinç gürültüleri duyulur boyuna. Ağır iştir demir yükleme, boşaltma, adamların teri bile kan rengidir. Gene de, şişen pazularda, gerilen vücutlarda, kırmızı meşine dönmüş soğuk yüzlerde, çalışmanın güzelliği parlar. Zihninde unutamıyacağın manzaralar, saygıyla uzaklaşırsın oradan...

Bahçeli, yazlıklar önünden geçersin sonra; iki yandan kavuşan ağaçların yeşil tünelinden girilir kimine. Güneş, deniz ve çiçek kokar çevreleri. Çocukken dinlediğin masallardaki peri padişahı böyle bir yerde mi oturur acap? Gözleri zeytin yeşili, sabahlıklı kızlar balkonlarında. Deniz önlerine serilmiştir. Günün en güzel saatlerinde sıcacık kumlara uzanır, derilerini yakarlar. Deniz kızları gibi dalarlar sulara... İskelenin tozu, gürültülü yaşayışı rahatsız eder onları ama, madenin yakında Ilıcaya kaldırılacağını bildiklerinden aldırış etmezler...

İşte gazino, yanda da plâjlar... Daha ileriye yürü sen, otur bir kıyıya, ayaklarını suya daldır. Derinlerde ağaran çakıllarla oynamağa başlasın bir yanın. Getirsin, getirsin, yanına yörene köpükler yaysın, serpintiler bıraksın dalgalar. Güzellik tanrıçasının niçin köpükten yaratıldığını düşün... Orpheus'tan ezgiler duy hışırtılarda, Irakta, iskelede çalışanlar, büyüsün, büyüsün daha güzel bir dünya kurmağa uğraşan mitoloji kahramanlarına dönsün...

Bol pınarlı İda'dır karşındaki dağ; bir zamanlar Zeus'un sık sık indiği doruklar... Gün batarken gölgeleri düşecek suya. İskele susacak. Dibinde İlyada'nın yazıldığı, Sarı Kızın erdiği çamların karanlığı çökecek sulara... Açıklardan efsane ormanlarının uğultusu gelecek... Unutulmuş dünyalar kımıldanacak içinde...

Günlerin tortusu taş gibi oturmuşsa içine, söküp atamadınsa o ağırlığı hâlâ, sızlayıp duruyorsa bir yanın, kararan sulara bak!.. Dante'nin cehennemini hatırla... Büyük ustanın hıncıyla yeni günahkârlar gönder her bir katına.. O kara ruhlar, gerçek yerlerini bulsunlar ilk defa..

Diyeceğim güzel yerdir Akçay... Ege'nin en civcivli köşesi. Onun pırıltısından, seslerinden senin de bir parça düşer içine.. Mutluluğunu duyarsın zeytin ülkesinde yaşamanın. Kararıp duracağına burada Akçaya git!..

Kitap Dünyamızda

O. C. Tütengil

«Bizim Köy» ler

«Bizizm Köy» denilince hemen akla gelen, Mahmut Makal'ın Türkiye içinde ve dışında geniş yankılar uyandıran kitabıdır. Türkiyede aynı adı taşıyan bir başka kitabın, Makal'ın kitabından daha önce yayımlanmış olduğunu pek az okuyucu bilir. Bu kitap, Cahit Beğenç'in «Bizim Köy» üdür. (Ankara 1948, Ulus Basımevi, 62 s.).

Birbirini hatırlatan 3 kitap

1956 Kasımında ölen Cudi Birtek, «Türkiye İktisaden lerle bastırarak okurların gözü önüne biran önce koymasını Soru işareti ile biten kitabının adı, adaş kitapları hatırlatıyor. Sabahattin'in (Prens) «Türkiye Nasıl Kurtarılabilir?» adını taşıyan kitabı, C. Birtek için de, M. Thornburg ve arkadaşlarının kitabını türkçeye «Türkiye Nasıl Yükselir?» diye çevirenler gibi, kaynaklık yapmış olmalı. Prens Sabahattin'in sözünü ettiğimiz kitabı 1950 yılında İstanbulda ikinci defa yayımlanmıştır. İlk basımı 1334 (1918) yılındadır.

İyi İnsan, İyi Vatandaş - İyi Vatandaş, İyi İnsan

İki yazarın, adı çok benzeyen kitapları. Biri çevirme, öteki yerli. Biri Yapı ve Kredi, öteki İş Bankasının yayımı.

Çevirme olanı F. W. Foerster'den M. Hekimoğlu'nun kalemi ile. 3. basımı İstanbul 1955 tarihini yaşıyor. Çok benzer bir adla 1956 yılında yayımlanan «İyi Vatandaş, İyi İnsan» H. Â. Yücel'in eseri.

Ruşen Eşref yanılıyor

R. E. Ünaydın, M. Kemal'in (M. K. Atatürk) yeni harflerle yayımlanan «Zâbit ve Kumandan İle Hasbihal» (Ankara 1956) adlı kitabına yazdığı «Giriş» te şöyle diyor: «Zâbit ve Kumandan İle Hasbihal, yıllar yılı kimsenin dikkatini çekmedi. Yanılmıyorsam, ondan ilk bahseden ben oldum. Geçen sene Ulus'ta yayınladığım hâtıralarda onun önemini belirttikten sonra gerekli ve yetkili kaynakların onu yeni harflerle bastırarak okurların gözzü önüne biran önce koymasını dilemiştim.» (S. XV).

Atatürk'ün kitabından ilk defa kendisinin sözettiğini sanan Ünaydın yanılıyor. Bizim bildiğimize göre, adı geçen kitaptan daha önce söz edenler olmuştur. 14 Kasım 1949 günlü Ulus gazetesinde (Yıl XXX, sayı 10190) T. Acaroğlu «Atatürk Kitap Sergisi» adlı yazısında (S. 4) Atatürk'ün telif ve tercüme eserleri üzerinde de durarak bu eserlerin bibliyografik künyelerini vermektedir. Bu arada «Zâbit ve Kumandan İle Hasbihal» i ele alan Acaroğlu, bu kitabın gecikme ile yayımlanmasına dair nota dikkati çekiyor. Ünaydın'dan önce aynı kitap, çok geniş bir şekilde M. D. Mercanlıgil'in bir yazızsında da tanıtılmıştır. (Bk. Devrimci, Ankara, Haziran 1953, sayı 4, S. 3. «Atatürk'ün ilk basılan eserleri IV»). Mercanlıgil, adını andığımız gazetenin 1. sayısından başlıyarak (Mayıs 1953) Atatürk'ün ilk kitaplarını ele almakta idi. Gene, M. D. Mercanlıgil'in yayımladığı «Atatürk ve Devrim Kataloğu» adlı kitabın 73. sayfasında ve 318 sayıda bu kitaba ait bibliyografik bilgiler verilmiştir. (Ankara 1953).

Kuruluşunun 20. yılında İktisat Fakültesi yayımlarına bir bakış

İstanbul Üniversitesine 5. fakülte olarak katılan İktisat Fakültesi, kuruluşunun yirminci yılını tamamladı. Bu yirmi yıllık zamanın yayım bakımından görünüşü şöyledir. Fakültenin 1 sayılı yayımı olan Muhlis Ete'nin «Münakalât» adlı kitabı 1938 tarihini taşımaktadır. 1956 yılında yayımlanan son eser, M. Orhan Dikmen'in «Asgari Geçim İndirimi», Fakültenin 92 sayılı kitabıdır. Yeni basımlar da ayrı sayı al-

dıkları için, 20 yılda yayımlanan kitap sayısı 92 den daha azdır. Bu kitaplar arasında Neumark, Kessler, Rüstow, Dobretsberger, İsaac, Baudin, Pirou, Ricci, Fisher, Röpke, Fauquet, Connell, Amonn, Laufenburger, Deutsch, Castellano... gibi, bir kısmı Fakültede öğretim çalışmalarına katılmış ilim adamlarından tercümeler ve fakülte mensuplarının ders kitabı ve araştırma mahiyetindeki eserleri yer almaktadır. Bu yayımlar dışında, «İ. Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası» adını taşıyan derginin de 1955 yılında XVI. cildi çıkmış bulunuyor.

Fakülte Yayımları arasında şimdiye kadar 8 kitap halinde bir takım teşkil eden «Sosyal Siyaset Konferansları», yerli ve yabancı ilgililerin çalışma hayatı üzerindeki düşünce ve görüşlerini toplu bir halde ortaya koymaktadır. Ayrıca, aşağıda adlarını sıraladığımız kitapların da, daha geniş bir okuyucu kitlesinin ilgisini çekeceğini sanıyoruz.

Ö. C. Sarc: Türkiye Ekonomisinin Genel Esasları (1949)
Z. F. Fındıkoğlu: Sosyalizm (1949-1952)
F. Ergin: İktisat Nazariyesi (1950)
S. F. Ülgener: İktisadî İnhitat Tarihimizin Ahlâk ve Zihniyet Meseleleri (1951).
O. Tuna: Grev Hakkı (1951).

●

Hepimizin bir örnek düşünmesi iyi olmazdı. At koşuları düşünce ayrılığına dayanır.
Mark Twain

●

Delilerle ölüler düşüncelerini değiştirmezler.
Lowell

●

Bir Yanıta Yanıt:

Yine de o Mahiler ki

Ali Candan

BAYAN Adile Ayda, geçen sayıda çıkan «O Mâhiler ki..» adlı yazımı Cumhuriyet gazetesinin 21 Ocak 1957 tarihli sayısında yanıtladı. «Bir Cevap» başlığını taşıyan bu yazıda, Bayan Ayda beni bilgisizlikle, kötü niyetle suçlandırmaya kalkmış, kendisinin de d'Arvieux'yü - bütün tarih bilginlerimize inat -«keşf»etmiş olduğunu ileri sürmüş. Ne var ki, bayan Ayda -acaba her zaman böyle mi yapar?- kendini savunmak için gerçekle ilgisi olmıyan iddialarla çıkmış ortaya. Bir kere, benim yazım, «edebiyatçı ve tarih meraklısı» Bayan Ayda'nın «Bir Araştırma Macerası» adı altında Cumhuriyet gazetesinin 24 Ekim 1956 tarihli sayısında yayınladığı yazıyı ele almıştı. **Bourgeois gentilhomme hakkında yeni bir izah** adlı, kendi deyimiyle «küçük» kitabı o zaman daha doğmamıştı, yani basılmamıştı. Yanılmıyorsam **Yeni Ufuklar** ile o kitap aynı günlerde çıktı. Buna göre, «Bir Cevap» adlı yazısında bu «küçük» kitaba yaptığı -kendi lehindeki- atıflar hem yersiz, hem de yakışıksız kaçmış. Bana yüklediği suçlara gelelim şimdi: gûya ben bu kötü niyetli yazıyı «sayısız ufak dergilerden birinde» yayınlamış ve Bayan Adile'nin «mensup» bulunduğu «ilmî müessesede» hakkında «reylere dayanan mühimce bir toplantının yapılacağı zannedildiği günün» arifesinde oy sahiplerine dağıtmışım. Yani ne yapmışım, Bayan Adile'nin profesörlüğe seçileceğini sandığım günden önce üniversite profesörlerine bu yazıyı dağıtmışım. Bayan Adile'nin «keşif»lere açık muhayyilesi ne kadar işlekmiş meğer. Bn. Adile'nin yüzünü bile görmüş değilim bugünedek. Derginin dağıtılmasına gelince, bunun da doğru olmadığını, 1953'den bu yana **Yeni Ufuklar**'a en az on profesör ve doçentin devamlı abone olduğunu söyliyeyim. Bana o yazıyı yazdırtan Bayan Adile'nin bilim konularında al-

çak gönüllülükle uzlaşmıyacak derecede üstten konuşması olmuştu. Benim bilgisizliğime gelince: Bayan Ayda benim Bourgeois gentilhomme'u okumadığını ileri sürüyor. Yazımdan şu cümleyi almış: «Molière'in Le Bourgeois gentilhomme adlı komedisi bir Türk elçisinin Fransız sarayında düştüğü gülünç hali canlandırıyor». Ne var ki, Bayan Ayda, bir paragraf başı olarak başlıyan bu cümleden dört satır aşağıdaki «Fransız edebiyat kitaplarında verilen bu izahlar bayan Ayda'yı çok düşündürmüş» cümlesini okumamış, ve kendi yazısından aldığım ilham ile yazdığım o cümleyi bana mal etmiş. Ne ise, bu önemli değil. Benim bilisizliğim Bayan Ayda'nın ekmeğine yağ sürsün varsın.

Asıl önemli olan şu: Bayan Ayda, Edebiyat Fakültesi Tarih seminerinde bulunduğunu söylediğim, hattâ kayıt numarasını bile verdiğim d'Arvieux Hâtıratı'nın bulunmadığını, bu kitabı Paris'te «keşf» ettiğini ısrarla ileri sürüyor ve bu ara, mensup olduğu bilim ocağındaki bilim adamlarını bilgisizlikle suçlandırıyor. Söylediğine göre Bayan Ayda, Tarih Enstitüsü kütüphanesinde d'Arvieux'nün kitabını bir kaç kişinin huzurunda aramış ve bulamamış. Menfi bakımdan yaptığı bu muazzam «keşf»e dayanarak Bayan Ayda bir zafer edasıyla şu satırları yazıyor: «Küçük risalemin kapağı üzerindeki başlığın altına koyduğum (bilinmiyen bir kaynağa göre) kaydına gelince, bunda haklı olduğumu ispat edecek durumdayım: Her bilinmiyen şey haber verildiği andan itibaren bilinen şeydir. Şimdiden sonra birçokları d'Arvieux'yü şu veya bu kütüphanede bulacaklar şu veya bu kaynaktan alındığına hükmedeceklerdir. Fakat yedi sekiz ay evvel vaziyet böyle değildi.»

Bayan Ayda bu iddiasiyle ne kadar gülünç hale düştüğünü yazımın bundan sonraki kısmı ile anlıyacak ve «O Mâhiler ki...» sözünü Ahmet Refik'i okumadığı için söylememiş olduğumu da kabul edecektir:

Bir kere d'Arvieux'nün Hâtıratı Tarih Enstitüsü kütüphanesinde 1953'ten bu yana incelemeye açık bulunuyor. Bunu yetkili bir ağızdan dinliyelim: Yeniçağ Tarihi Doçenti Bay Münir Aktepe, Cumhuriyet gazetesinin 26 Ocak 1957 tarihli sayısında yayınlanan «tavzih»inde şöyle diyor:

«Muhterem gazetenizin 21 Ocak 1957 tarihli sayısında Adile Ayda imzalı ve «Bir Cevap» adıyla çıkan yazıda ismim zikredilerek ileri sürülen iddialar doğru değildir. Sayın Ayda, Yeniçağ tarihi profesör ve doçentlerinin d'Arvieux'yi bilmediklerini ve hâtıratının Tarih seminerinde bulunmadığını söylüyor. Halbuki, Yeniçağ tarihi ile uğraşanların 1952'den bu yana yaptıkları neşriyatta, ezcümle İslâm Ansiklopedisindeki makalelerinde, bu hâtırat mükerreren kaynak olarak gösterilmiştir. Seminerde mezkûr eserin bulunmadığı iddiası ise pek gariptir. Hâtırat kütüphanemizde 1953 ten beri herkesin istifadesine arzedilmekte ve meraklıları seyahat külfetinden kurtarmaktadır. Yazarın bu kitabı bulamaması, kütüphanedeki muhtelif tasnifleri bilmemesinden ileri gelmiş olmalıdır.»

Bayan Aydanın, «Aklı başında bir insanın ciddiye alamıyacağı kadar esassız» diye vasıflandırdığı ilk yazımı «gören ve bilhassa görmiyerek sadece duyan» ve Bayan Ayda hakkında «o kadar telâşa düşen» dostlarını tatmin için, Bayan Aydanın meşhur Paris seyahatinden tam üç yıl önceden itibaren d'Arvieux'yü kaynak olarak gösteren yazıların listesini veriyorum: 1 — H. Andreasyan, 1952, «Eremya Çelebi Kömürciyan» **İstanbul Tarihi,** s. 249 vd. ve ayrıca bibliyografya; 2 — Doç. Şahabettin Tekindağ, **Lübnan,** İslâm Ansiklopedisi, C. VII, s. 107, 1953; 3 — Prof. Tayyip Gökbilgin, **Köprülüler,** İslâm Ansiklopedisi, c. VI, s. 901, 1955; 4 — Prof. Cavid Baysun, **Ma'n,** İslâm Ansiklopedisi, c. VII, s. 270, 1956.

●

Kişi noksanını bilmek gibi irfan olamaz.

●

Eğitim Meselesi

ASAĞIDAKİ yazı, 6 ocak 1957 tarihli Cumhuriyet gazetesinden alınmıştır. Rock and Roll adlı dans hakkında sorulan soruya Ün. eski Rektörü Prof. *Fahir Yeniçay*'ın verdiği bu cevabı, müspet bilim kafasının memleket meselelerini ne denli bir açıklık ve dürüstlükle, en kestirme yoldan halletmeğe hazır olduğunu göstermesi bakımından okuyucularımızın dikkatine sunuyoruz.

Yeni Ufuklar

GENÇLİĞİN enerjisi vardır: bu enerji zihin, spor gibi türlü faaliyetlere sarfedilir. Rock and Roll'u görmedim: fakat hakkındaki neşriyatı duyuyorum. Eğer bu sadece bir dans ise neden zararlı olsun? İstense tango suiistimal edilemez mi, eskiden memleketimizde «mum söndü» yok muydu? Anlatıldığı şekilde ise sadece kalbi yorar diye, düşünülebilir. Başka memleketlerde de Rock and Roll'un itirazla karşılandığını görüyoruz. Bence, dansı dejenere eden sebebi bulup ortaya çıkarmak lâzımdır.

Strip-tease meselesine gelince, bunu memleketimizde görmedim: fakat Avrupada seyrettim. Bir çok muhafazakâr adamlar bile aileleriyle beraber bu numaraları görmeğe gidiyorlar.

Bunlar, hep terbiye meselesidir. Gençliğin yetişmesi için aile ve mektep terbiyesi lâzım. Düşünüş bakımından bizim liselerin istenilen seviyeye geldiğine kani değilim. Her türlü aşırılığı ve kötülüğü önlemek için okul dışında kalmış olan zümrenin seviyesini yükseltmek, aynı zamanda humanist terbiye sistemlerini kurmak lâzımdır. Henüz eğitim sistemimizde böyle bir tedbir ele alınmış değildir. Bugün mevcut boşlukların din tedrisatı ile kapanmasına çalışılıyor. Halbuki daha başka çareler aramalı, zira atom devrinde din mefhumlarının gençliğe pek tesiri olmaz.

Bu mevzuda ileri sürülecek tedbirler ise kısa vâdeli olamaz. Son yirmi sene içinde nesillerimiz arasındaki düşünce ve hareket ayrılığı tetkike değer. Bu, sosyologlarımızın işidir. Sosyologlarımızın son 20 senelik sosyal inkılâp incelemesi ve netice çıkarması lâzımdır. Ancak bu arada da, yeni, ucuz kitap temini, konferans, gazetelerde yapılacak eğitim gayeli neşriyat ve film yollarıyla halkın yetiştirilmesi şarttır.

Dış Gerçekten Gerçek - Üstüne Doğru...

Vedat Günyol

BUGÜN hikâyeciliğimizde dış-gerçekten gerçek-üstüne doğru belirli bir kayma görülüyor. Bunun sebebini, dış-gerçeği olduğu gibi verme yolundaki aşırılığa karşı başgösteren tepkide aramak gerek. Bu noktaya değinmeden önce, bizde, hikâyenin doğuşundan bu yana dış-gerçekle olan ilintisini şöyle bir gözden geçirelim: Bizde, batı anlamında, aşağı yukarı bin sekiz yüz seksen-doksanlarda başlıyan hikâye, konusunu hayattan almakla beraber, hemen hep, dış-gerçekle ilintisiz, âdeta bir düş oyunu çeşnisindeydi. Çoğu sevda yüzünden yataklara düşen «yirmi yaşında verem şehideleri»nin sulu-göz serüveniydi. Bunların yanı başında, **Kara Bibik** gibi, batı gerçekçiliğinin etkisi altında yazılmış -kendi türünde tek kalan- gerçek hikâye bir yana, hayatta rastlanan garip, acayip örnekler, «tabiat garibeleri» üzerinde işliyen hikâyeler yer alıyordu. Bunlar, bu tek tek acayiplikleri, hiç birinin nedenine inmeden, toplumla olan ilintisini bile sezdirmeden ele alan hikâyelerdi. Amaçları, «şu hayatta ne garip şeyler varmış!» dedirtmekten pek ötelere gitmiyordu. Sami Paşazade Sezaî'nin **Küçük Şeyler**'i bu çeşit hikâyelerle dolu. «Bu büyük Adam Kimdir» adlı hikâyenin o kalıbı kıyafeti, o derin düşünceler içinde attığı dalgın adımları ile bir J.J.Rousseau'-yu, bir Victor Hugo'yu sezinlettiren kişisi, meğer memleketinden aldığı mektupları bile okuyamıyacak kadar bilisizin biri değil miymiş? «Hiç» adlı hikâyenin delikanlısını, ısrarlı gülümsemesiyle «istiğrak-ı âşikâne»ye daldıran genç kızın bu gülümsemesi meğer «o ağzının bütün üst dudağı»nın biraz kısa olmasından «neşet» etmiyor muymuş?

Bütün bu hikâyelerde - konuları ne olursa olsun - hemen ayrıksız güzel yazmak kaygusu başta geliyordu. Sami Paşazade Sezaî'ye «dünyada bir zerre yoktur ki güzel yazılmak şartıyla bir mevzuu mühim addedilmesin» dedirten bu kayguydu. İşte, «güzel yazmak» kaygusu, bir çeşit «şarirânelik»e açtığı yolla, şiirde olduğu gibi hikâyede de, sanatçıyı gerçeklerden kaçmağa iteliyordu. Bu kaçış, bugünkü gibi bir gerçek-üstüne ya da iç gerçeğe kaçış değil, gerçeklere yançiziş şeklinde beliriyordu.

Hikâye, «güzel yazma» kaygusundan Ömer Seyfettin'le kurtuluyor. Ömer Seyfettin, iyi kurulmuş hikâyeleriyle bizde, rahat okuma zevkini ilk tattıran sanatçı olmuştur. Güçlü bir gözlemden çok, basit de olsalar, birtakım düşüncelerden hareket eden sanatçı, hikâyeye bir yandan «güzel» yazmaktan çok «konuyu değerlendirme» yolunda bir nitelik kazandırırken, öte yandan yalın bir dile, bir çeşit «edebiyatsız edebiyat»a doğru bir yön sağlamıştır. Ömer Seyfettin'in eski törelerimize, birtakım boş inanlara dokunması, Balkan bozgununa yakınması, aşırı batı hayranlığına karşı ulusal değerleri tutması, göçmekte olan koca bir imparatorluğun eski «haşmetine» birtakım yiğitlik «menkıbeleri» açısından romantik bir özlemle bakması, bütün bunlar «bir şeyler söylemek» isteğinin açık belirtileridir. Bu düşünceler, bu yakınmalar, bu özlemler, hiç bir zaman, hikâyelerini hikâye olarak kabul ettirmiye engel olacak bir seviyeye düşürmüyor. Sanatçının asıl gücü de bundan geliyor.

Ne var ki, Türk hikâyeciliği Ömer Seyfettin'le, asıl anlamında, toplum gerçeklerine dönmüş sayılmaz. Bunun için bin dokuz yüz otuzlara kadar inmek gerekiyor. Gerçekçilik çığırı bu yıllarda Sadri Etem'le başlıyor diyebiliriz.

Bir soruşturmaya verdiği yanıtta, Sadri Etem, açtığı çığırı şöyle açıklıyor: «Ben edebiyatı, güveylik fotograf çıkarmak için kendine çeki düzen veren ve objektif karşısında vaziyet alan adama benzetmek istiyenlerden değilim. Eli şakağında şairane bir jestle aya bakan edebiyatın düşmanıyım. Bence edebiyatın şimdiye kadar uğraştığı meseleler şunlardı: tabiat, insan ve cemiyet, tabiatla insan mevzuları bizden evvelkiler tarafından eskitildi. Bugünün edebiyatı, cemiyetin

edebiyatı olmalıdır. Aşk ve alâka mektuplarını sevdiklerimize yazıp göndeririz. Matbaaya, mürettibe, makineye, kâğıda ve karie yazıktır.» Ulvi Uraz, **Şair ve Ediplerin Hayatı,** 2. baskı, S. 52, 1939).

Sanatı, alayla karışık bir propaganda aracı yapan Sadri Etem'le başlayıp, ilk süredeki romantik duyarlığına rağmen nesnelliğe varan Sabahattin Ali ile gelişen toplumsal gerçeklere yönelmiş hikâye, bir yandan **Sırça Köşk** ile kabaca bir siyasî satire dökülürken, bir yandan da röportaja kayıyor. Bu kayma, kendini toplumsal kaygular içinde bulan sanatçı için kaçınılmaz bir yol oluyor. Başta Orhan Kemal olmak üzere, bir bölük sanatçı, fantezilerini işletmeden, gâh sevgiyle, gâh öfke ile dış gerçeği veriyor. Gâh sebeplerine götürerek, gâh götürmiyerek. Bu ara Orhan Kemal'in kuru röportaj'a gittiği de oluyor. Toplumsal kaygular içinde kendini kaybetmediği zamanlarsa aynı Orhan Kemal, gerçeğe belli bir açıdan baktığı, hele eserini bir tragedya gibi kurduğu zaman, en iyi Türk romanlarından biri olan **Bereketli Topraklar Üzerinde**'yi verebiliyor. O. Kemal'in yanında, gerçeği olduğu gibi verme sanatı, ayrı üslûp ve edada, gerek röportaj kılığında, gerek başka biçimlerde, uzun yıllar hikâyelecilerin tuttuğu başlıca yol oluyor. S. Kocagöz, K. Bilbaşar, B. S. Kunt, U. N. Yiğiter, H. Aytekin, İ. Tarus, Y. Kemal, F. Baykurt, M. Buyrukçu, K. Tahir gibi sanatçıların geliştirdiği bu tür yanında her ne kadar başka türler de gelişmekteyse de, salt toplumsal gerçeklik ağır basıyor. Terazinin kefesini, ne koyu toplumsal tutkularına rağmen gerçekleri öznel ve ozanca bir özden ayırmıyan Sait Faik, ne çocukluk anılarına gömülen O. Akbal, geçmişteki anılarla avunan Z. O. Saba, ne karanlık ruhların korkunç dehlizlerinde yalnızlığına deva arıyan S. Ağaoğlu dengeye getirebiliyor, ne de bin dokuz yüz on ikilerden bu yana, hayatın ufak tefek kaygularında, hazlarında, lezzetlerinde direnen, birer anlayışı yankıladığı için devlet dairelerinden kahve şakalarına kadar türlü çevrelere, konulara dalıp çıkan, ama yine de bize bir düşünce ufku veremiyen M. Ş. Esendal.

İşte, bukünki hikâyecilerimizde belirmeğe başlıyan gerçek-üstüne, iç gerçeklere kayma eğilimi, ağır basan dış ger-

çekçiliğe karşı duyulan kanıksamanın bir sonucu oluyor. Sadece bu mu? Değil, tabiî. Bu kanıksamanın derinlerinde, akla olan inancın sarsılması gibi, bütün insanlara yön gösterecek ortak bir ışık yokluğu gibi hayatın akışını bilinmeyene, dış gerçeklerin ötesine, kişisel kaygulara götüren daha köklü sebepler de var.

Dış gerçeklerden kaçış çığırının başında **Abdullah Efendinin Rüyaları** (1943) adlı eseriyle Ahmet Hamdi Tanpınar'ı görüyoruz. Hikâye, «odasında yapayalnız, bir türlü görünmiyen bir sevgiliyi beklerken birdenbire tepesinde apartmanın çatısının uçtuğu ve odasına yıldızların dolduğu o büyük geceden beri,» «mâvera» ile arasında kuvvetli ve derin bir ilinti başlıyan Abdullah Efendinin korkunç, fantasmagorik serüvenidir. Bilinç-altı dünyasının, düş acununun şaşırtıcı mantığı içinde gelişen, «muvazenesi sarsılmış aklın tutunacağı» hiç bir dış gerçeğin bulunmadığı bu esrarlı serüvende, sanatçıyı, iç çöküntüleri içindeki insanın bütünlüğünü arar görüyoruz.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın gerçek-üstü eğilimi, dış gerçeğe karşı bilinçli bir kanıksama yanında, «bu toprağın hesaplarından, zaruretlerinden» kaçan, yaradılıştan «mistik» ve «içine dönük» dolayısiyle «marazî» bir ruhun kişiliğini arama yolundaki çabasının bir ürünü sayılabilir.

Tanpınar'dan sonra, Sait Faik «Kırlangıç Yuvasındaki Kadın» (Son Kuşlar - 1952) adlı hikâyesiyle, dış gerçeğin mantığını kırıp fantezi dünyasına girmişti. «İnsanoğlunun çektiğini çekmediğini yazmağa» karşı duyduğu bir anlık usançla girdiği bu yeni yolda, Sait Faik, sonradan **Alemdağı'nda Var Bir Yılan**'ındaki o şiir dolu hikâyeleriyle, gerçeğe karşı bir başka çeşit tepkiyle, cinsel tutkularına düşsel bir tatmin arar olmuştu.

Sait Faik'in yanında, Attilâ İlhan'ın da tabiî olayların mantığını sarstığını görüyoruz. **Sokaktaki Adam** (1953) adlı romanda, kamarot Hasan, yer yer, geride kalan günlerini âdeta bir sanrı (hallucination) koyuluğu içinde yeniden yaşarken, gerçeğin sınırlarını aşıyor. Ne var ki, A. İlhan bütün bunları dış gerçekten kaçtığı için değil, sırf bir biçim

kaygusuyla, kişilerinin geçmişine, alışılmamış açılardan ışık tutma kaygusuyla yapıyor.

Buna benzer bir biçim kaygusu da Orhan Hançerlioğlu'da var: «**Oyun** (1953) adlı uzun hikâye, kişiliğini ikiye bölecek güçteki bir sanrının etkisinde, kendini zaman zaman Argos Kıralı gören Halim'in bir bakıma, gerçeklerden kaçışını ele alıyor. Bu kaçış, gerçeğe kendi gönlünce bir biçim vermenin yenilmez özlemleriyle besli. Öyle ki, sanrı ülkesi Argos, Halim'in, - insanları aynı kalmak şartiyle - gerçek hayatının tam tersi bir ülke oluyor. Orda iş hayatının, aile hayatının halkası kırılıyor, aşağılık kompleksi ortadan kalkıyor. Katı gerçekten kaçmak için sanrı dünyasının sınırlarını zorlıyan Hançerlioğlu'da belki bir deneme halinde kalan bu gerçek-üstü eğilim, bir çok genç hikâyecide, daha çok iç gerçeklere doğru bir yön almakta. Bir biçim kaygusuyla başlayıp, dış ve iç gerçeği mutlu bir terkipte işliyen Ferit Edgü ile gelişen bu eğilim, Feyyaz Kayacan'la daha atak bir biçime dökülmüş bulunuyor. **Yenilik** dergisinde «Sığınak Hikâyeleri» başlığı altında yayınladığı hikâyeleriyle Feyyaz Kayacan, bizde sürrealist çığırın derli toplu, kuruluşundan dilinin işlenişine kadar yepyeni örneğini vermiş oluyor. Acılarla dolu, insan hayatını hiçe indiren savaş yıllarının sığınaklarda geçen günlerinden kalan anılarıyla karşımıza çıkan hikâyeci, hayata derin bir bağlılık, insanoğluna sonsuz bir saygı duygusu sokuyor içimize. Duyuların birbirine karışmasından doğan (nefesinin endamı, tenlerin çalgısı, pırıltıların sesi v.s. gibi) atak görütler, (imaj), sesli renkler, renkli sesleriyle dilimize yeni imkânlar getiren Feyyaz Kayacan, «Postacı Kızı Vera» (Ekim 1955), «Tütüngü Gareth» (Kasım 1955) adlı hikâyelerinde, ölüm gerçeğinin derinlerine inerken, insanların damdan düşercesine ölümlere götürülmediği, yaşamanın bir suç olmadığı günlere olan özlemini eşsiz bir ustalıkla veriyor.»

Henüz ağır basacak kadar yaygınlık kazanmamış olan bir yeni çığırın gerçekçilik akımını gölgede bırakıp bırakmıyacağını şimdiden kestirmek güçtür. Netekim gerçek-üstü çığırının yanı sıra, iç ve dış hayatı, bilhassa ahlâk bakımından bir çeşit atakça itirafa kaçan aşırı bir nesnellikle verme

kaygusunda olan «existentialiste» çığırın filiz vermeye başladığını görüyoruz. «Var olan»ı, özünden çok, bütün «nesnel belirtileri»nde vermeye çalışan bu çığırın tek ve olgun meyvesini Özcan Ergüder **Maskeli - Balo** adlı o nefis eseriyle vermiş bulunuyor. Bilhassa bir kaçık genç hamal ağzından anlatılan ve insanı en köklü duygularında sarsan «Korkunçlar» adlı hikâyesi ile Ö. Ergüder, şimdiden birinci sınıf bir hikâyeci diye anılmaya hak kazanmıştır.

●

Bugünkü İspanya Şiirinden

KAVAKLARIN başında
Dönüp duruyor kuşlar,
Omuzlarımıza yığılıyor acı,
Gurbette yaşıyor can,
Bir lokma kuru ekmek aslan ağzında.
Önceleri kimseler yoktu,
Kimseler yoktu,
Sonra herşeyler oldu:
Yaralarda kızarıklık,
Ağızlar toz toprak içinde,
Sonra herşeyler oldu,

Kim çaldı hazinemizi,
Bilmiyoruz,
Kim çaldı ?

Claudio Rodrigue (Çev. S. Altınel)

●

Zından Baba(*)

BOYUN eymek mi dedin
Zamana buyrultulara
Büyürken içimde bir şey
Kendi göklerine doğru
Boyun eymek mi?

Ne kirlenmez ki
Giyile giyile
Bu dünyada
Ne kirlenmez ki
Yenilenmeli yollar

Demesine dedin
Dedin ya
Farketmedik güzelliğini
Seslendiğin yaşamaların
Söndürdük nen varsa
Yenilerini yarattın kanından
Duvarların ardında

Biz sıra adamları
Şaştık neden sonra
Körlüğümüzün tanığı
Alanlarda heykeller
Özür dileriz senden
Zından Baba.

Başaran

(*) Lüleburgaz'da, halkın her akşam abdest suyunu başı ucuna bıraktığı dede, haksızlığa uğrıyanların koruyucusu sayılır.

Hikâye:

Öyküsüz

Leylâ ERBİL

BİR kez, bir kez daha süzüyorum yalnızlığımı. Oturdum buracığa. Önce bi çiğlik, bi boşluk sızdı içim. Sonra Rüstemi düşledim. Rüstem kıskanç, Rüstem tilki, Rüstem öyküsüz. Rüstemden sonra, kar yarası, orospular, peyamiler, yoksulluk. Rüstemin pazarlıkları, pazarlıklı sevileri, pazarlıklı dostlukları... Üç boyutun ucunda dona kalmış Rüstemin dostu ben. Ben Rüstemin sevdiği kadın.

Beni, ısıtan, gözeten, tümlendiren diye sever Rüstem. Kıskanır. Ben de kıskanırım; kanlarım, kemiklerim boy boy ayrışır. Oy benim yetisizliğim, vagon camlarına dayalı karanlık alınlar, kolsuz Nuran, savaşsız yoksulluk.

Rüstem ilkokuldan bu yana gelir. Kurulur, l'opera de Paris'de Backhouse'ı dinler. Ben dinliyemem. Öyküsüz Rüstemi kıskanırım. Rüstemin benden özge öyküsü yokken, ben Rüstemin öyküsü iken, tutar kıskanırım onu. Dişetlerim dökülür kıskançlıktan. Sırnaşık, kurumcu, ilkokul arkadaşım.

Rüstem oturur kekâh! Kırmızı perdeler onu mutlu kılmak için, ışıksaçlar, piano, onu mutlu kılmak için. Beethoven, Bartok onu mutlu kılmak için. Backhouse kendinden geçmiş: Rüstem beğensin, mutlulansın, sevileri çoğalsın diye. Rüstem, bitişiğindeki sarışının koynunu kollar. Sonra herkişiler çıkıp giderken bravo! bravo! larla inim inim inler. Gözleri yaşarır. Kadife perdelerin üstüne koca bir gölge düşer. Yoğunlaşır, yoğunlaşır.

Ona gitmek zorundayım. Ağlamaklı. Sıkışmış sis gibiyim. Rüstem benden korkuyo, gözlerine bakıyorum, düşüyorum içlerine. Balık kurşunisi, ürkünç. Bir sarhoşca, bir sı-

cakca düşüş, bir ezgiyle. Bi sulak, bi mavi, bi sevişken. Sevişirken, sevişirken, memeler, tüyler, nem, boğumlar... Opera boşluğunda üçüncü zil. Üçüncü zilde kulaklarım. Morarmışım. Backhouse'ı dinleseydim. Rüstem koltuklara serilmiş, çipil; "Öğretmenim, Atatürk için ağlamıyooo!". Direğin dibine çökmüşüm. Buzu işlemiş iliklirime, dişlerim donmuş. Bir taş vuruyorum, çözülüyor çenem. Buzullar kusuyorum. İlk çağlardan kalma buzullar. Aklımı, böbreğimi, peyamileri, hayınlıkları, donmuş acıl bi kaygıylan tüm yalanları ve Rüstemi, Rüstemle sevişeceğimi kusuyorum. Kanlarım şorluyo, caddelerden, yokuşlardan aşağı. Sonra, kalkıp arıyorum. "Hotel de monde'un bitişiği" demişti. Tükürmüştüm... şimdi gideceğim. Sevişler donatıcam allı sevişler, morlu sevişler. Sevileri yaratmak, değerlendirmek gerek. "Sen misin", diyecek Rüstem. "Böyle gelirler", diyecek içinden. Yeni sevişilmiş bir yatağın ılıklığında sanki bir dakka evvel kalkıp gitmiş bir erkeğin sıcağına alıcak beni. Hep ben giderim zaten. Hep ben isterim, ben beklerim. Açım çıplağım demem, bir üşümlük canım kaldı demem. Alt yanı, bi seviyorum demek. Kurumlanır, pır, pır açar koyu yüreği. Sevileri yaratmak gerek; demirimden, azot'umdan, fosforumdan sunarım ona. Şu şiltede biraz şehvet, şu cicimde kültür okşa, biraz saç, biraz tırnak. Kırmızılar üstünde kara sen, yapışkan... al, al kendimden gayrı nem varsa al. İyi notlar, ödüller, birincilikler aldın. Bachousue'u dinledin. Ben dinliyemedim. Seni karnımı doyuran, bekleyen, ocağına düşüren, öyküsüz seni, seni ben. Al öp: yetisizliğim, kaçaklığım, sığınmışlığım dişle. Açıl, öykülen, benleş. "Salt seni sevdim," de; "Öğretmenim, beni konuşturuyooo!" Ağzına, ağzına kusuyorum Rüstemin.

Keşke donsaydım. Opera meydanında, direğin dibinde dona kalsaydım. Şimdi tadım tad değil. Önceleri böyle değildi, önceleri umut, önceleri maviş deniz, kapıları açık koyup, arkalara bakmadan gitmelerdi önceleri. Acılar örülür şimdilerde, acılar sarılır salt. Rüstemler büyür, boy atar... Tike-tike yanmışlık, tuzsuzluk, salt umut, salt düşsel sevdalar, salt inat bi yanda. Backhose'u dinlemeler, tutumluluklar, kollamalar, sevmezlikler öte yanda. Rüstemli gün aç-

malar, Sarıda gün sarmalar. Rüstem akılı, mavi denizleri, gökleri, pırlak balıkları sevmez, gelincikleri, benleri sevmez. Ama kollar, alır, buz çözer. Rüstem Backhouse'u dinler. Ben dinliyemem. O, hep böyle gidicek sanırdı. Gün sarıya sararken tuttum vurdum onu, Na, şuracığından akıttım. Böyle olsun ister miydim. İlkokul arkadaşım, öyküsüz. Yeniden donmaya koyuldum. Buzulları mı çözücek yok.

Ne kadar da severdim Rüstemi, karnından akıttım.

•

Türkiye Dinle Kalkınacaktır

BU söz İ. H. Baltacıoğlu'nun **Türk Düşüncesi** dergisinin Ocak 1957 tarihli sayısında çıkan yazısının başlığıdır. Yazar, bu yazıda, Türkiyenin ancak din eğitimiyle kalkınacağını ileri sürüyor ve bu kalkınmanın da ancak Kur'an'ın dilimize vukufla çevrilmesi ile mümkün olacağını söylüyor. Bu yazının en ilinç yanı, en sonunda iki ayrı kılıkta sunulan reklâmlarıdır. Kur'an çevirisi ile kimin kalkınacağı üzerinde okuyucularımızı bir an düşündürmek maksadıyla bu reklâmlardan birini aşağıya alıyoruz:

«Okuyucularım: On yıllık bir çalışmadan sonra ana dilimize çevirdiğim ulu Kur'an şimdi basılmaktadır. Eserin baskı sayısı 5.000 dir. Bunun 2.000 tanesi şimdiden abonelere ayrılmıştır. Eserin baskısı dört beş ay kadar sürecektir. Baskı bittikten sonra kitapçılarda satılmıyacaktır. Ücreti (yani hediyesi) 20 lira olacaktır. Onun için eserden edinmek istiyen okuyucularımın şimdiden abone yazılarak aşağıdaki adrese 15 lira gönderip sıraya girmeleri gerekmektedir. Baskı biter bitmez adreslere taahhütlü olarak gönderilecektir. Abone adresi......»

•

Kutsal Gölgede Boşluk

— bu sofra kurulmalı mı dersin
bu yumruk açılmalı mı dersin
sofranın gerisinde
al maggie—

Denenmiş ışık demeti bulup usuna
Otsu tazeliğini düşün diri yeşilin
Daralan gölgede katlanan ölü solungaç
Yeni nenler bul öldür yarat
Kısır tadında yakınmaların

Çağır avuntu düşünceler selâma dursun
Gençliğin sevmek üretmek için
Ellerindi kıran putları heykelleri
Buldu sol böğründe dişiyi ziyan olmuş kan

Kabuğunda yatan sümüklüböcek
Mama oğlanlarına mut olur evren olur
Denizden ayrı ya bu midyeler ya bu
Nasıl arar kutupsuz yaşantılarını

Yarınlara diz çökmüş üç-beş adam
Adam dediğin: el-ayak kömür-bıyık şapka
Hele dur somun olduğun yerde bir
Özlenen mıknatıs akısı borçsuz asılı tüfek
Kapısını örten tutsak dayanamaz
Çılgınca dövünecek tepinecek anlamsız.

Özdemir İNCE

Hikâye:

Durum

Ferit Edgü

Adamla kadın birbirlerini bulduklarını, bunca süren yalnızlıklarını gidereceklerini sanıyorlardı. Adam evine ne zazman geleceğini sormuştu kadına. Kadın ne zaman istersen demişti.

Kapının vuruluşunu duydu adam. Bu kadar erken geleceğini sanmıyordu. Odadaki öte beriyi karyolasının altına koydu. Ortalığa çeki düzen verdi. Gülümsiyerek kapıyı açtı. Hayretten dona kaldı. Odasıyla sofa arasında buzlu bir cam olduğunu gördü. İçerde birinin bulunduğu cama vuran görüntüden anlaşılmaktaydı. Camın gerisindeki kadındır. O da adamın görüntüsünü görmektedir.

Adam şaşırdı.

Kim koymuş bu camı? Benden gizlenmek için bir oyun mu yoksa? Peki ama niçin?

Kapının eşiğine çöktü. Kadının görüntüsü titrek ve gerçeğinden büyük vuruyordu cama. Gelse de odama girsek diye düşündü adam. Camı kırmak isteği belirdi içinde. Koyu leke camın üstünde durmamacasına deviniyordu. Kadın çantasından aynasını çıkarmış boyasını yeniliyordu. Erkeğin bir yolunu bulup yanına varacağına inanıyordu. Saçlarını düzeltirken irkiliverdi. Ensesinden, belkemiğini izliyerek aşağılarına doğru bir soğukluk indi. Usulca başını geriye çevirdi.

- Sanki gelen biri varmış, gelip usulca omuzlardan tutup kendine çekecek bir el, bir erkek eli varmışçasına. - Umut kırıklığıyla yanıbaşındaki koltuğa çöktü. Aynaya baktı tekrar. Fırlattı attı anlamsızlığına vararak aynayı. Aynanın yere çarpmasıyla, adamın ayağa kalkışı aynı ânâ rastladı. İkisi birden "Bu camın aramıza konulması - kırılması adama da, kadına da imkânsız görünüyordu. - Kadının bu yoldaki bir iki uğraşması sonuç vermemişti - **bir anlık iş değil**" diye düşündüler. Kadın yavaşça ayağa kalktı. Umutsuz yenilmeyi kabullenmiş görüntüyü -iki eli kocaman kocaman yana sarkmış adamın görüntüsünden bunları çıkardı kadın - görünce, belki sesimi ulaştırabilirim dedi kendi kendine. Böylece adamın bir güç kazanacağını, bir takım çareler arayacağını sanıyordu.

"Ne bekliyorsun dışarda?" dedi.

'Nasıl varmalı yanına" diye düşündü adam.

Kadın sesini daha da yükselterek -ses tellerinin yırtıldığını duyarak - tekrarladı cümlesini. Bağırırken yüzünü cama dönmüştü. Adam açılıp kapanan - açılınca tüm yüzünü kaplıyan bir devinme, koyuluğun içinde daha yoğun bir karanlığın yayıldığını görüyordu. - dudakların görüntüsünü gördü. Fakat bir anlam çıkaramadı.

'Katran gibi. O da beni böyle mi görüyor acaba? Bir şey mi söylüyordu yoksa?"

"Duyuyor musun?" diye bağırdı. Sesi cama, duvarlara çarptı. Yankımadı bile.

"Odama çekilebilirsem belki daha iyi düşlüyebilirim" dedi adam kendi kendine. Kapıyı kapayıp odasına girdi. Odaya girmesiyle bir uzaklık duygusu belirdi içinde. Bir boşluğa yuvarlanır gibi oldu. Kadın çok uzaklardaydı. Elini atınca bulamıyacağı kadar uzaklarda. Bunu yadırgadı. Üç dört metrelik bir ara vardı. Onu ancak uzaktaki bir kişi gibi biçimlendirebiliyordu. İlk karşılaştıkları günkü elbisesi vardı sırtında. Gözleri yerde bir şey arıyormuşcasına dolaşıyor, dudakları konuşmakla susmak arası kımıldıyordu. Kadın ne düşünüyordu şimdi? Bir anlama, bir baş kaldırmaya, bir beraberliğe varabilmenin duygulanması içinde miydi? Yoksa yalnızlığını daha da içten duyup hiçliği korunak mı seçmişti

gene? Bütün bunların arasında kendiyle ilgili bir düşünce, bir duygulanma var mıydı? - Ne kadar bencilim. - Gene gözünün önüne getirdi kadını. Belleği de kalmış bütün güzelliğiyle. Bir hayalden çok, elle tutulur bir varlık kişiliğindeydi. Karşısında kıpırdamadan - göz kapaklarını bile kıpırdatmadan, göz bebeklerini adamın üstünde bir noktaya takılmış susuyordu kadın. Onu böyle biçimlendirebilmek hoşuna gitti. Gülerek ayağa kalktı. Odanın köşesindeki dolabı karıştırdı. Karyolanın altındaki sepete baktı. Çevresinde ne aradığını bilemiyerek dolaştı durdu. Deminki gülülmsemesinin sevinçten çok, bir acının - yanyana otururlarken, el eleyken bile aralarında kıtalarca, okyanuslarca uzaklık bulunduğunu duymanın acısı - gizlenmesi sonucu doğduğunu, bunları kendine bile itiraftan kaçının cesaretini yitirmiş bir adamın gülüşü olduğunu düşündü. Onun kendisini her şeyiyle kabul edeceğini, yaşadıkları anı mutlu kılmak için elinden geleni yapacağını, bu kötü karanlıktan çekip çıkaracağını - ben de onu - sanıyordu adam. Sıkıca yapışmak bir daha da bırakmamak istiyordu kadını.

"Deli mi oluyor ne? Ne denli büyüdü başım. İçimdeki karışıklık arttıkça artıyor. Düşüncelerim birbirine karışıyor. Her yanım ağrımaya başladı."

Karyolanın demirlerini dişlemek geliyor içinden. Yerden bir kitap aldı. İki satır okudu, okumadı, fırlattı attı. Ellerini ensesinde kenetledi. Dizinin üstüne kapanıp kaldı. Sessiz, düşüncesiz, kapkara, bomboş bir zaman parçası. Dışarı çıkmak istedi. «Ne var dışarda?» Kapıya yürüdü. Varmadan döndü oturdu yerine.

Dışarda salt görüntüsünü görebiliyor. İçerdeyse onu istediğince dişliyebilirdi. Daha dışarlara çıksa. Sokaklara, kahvelere, sinemalara. Oralarda olmak, daha kötü, daha ezik acı uyandırıyor içinde.

Tükürdü, bir daha tükürdü. Kapıyı sebebini bilmeden içerden kitledi.

Kadın adamın görüntüsünü göremeyince ilkin umuda kapıldı.

"Bana ulaşmak için bir şeyler mi düşünüyor acaba?"

Uzun zamandır umut nedir bilmiyordu. Umut ne de olsa

sona ermiyen bir şey değildi kendisi için. Günün birinde umudu hazırlayan etmenler de yitiyordu. Böylece boşluğun ortasında kala kalıyordu. Umutlanmadan öncesinden de beter bir yalnızlık, bir uzaklık içinde.

Gene öyle oldu.

Gözlerini camdan kaçırıyor, adamı orada görememenin umutsuzluğu içini gitgide daha da sarıyordu.

Sınırların dışındayım diyordu kadın. "Bunu bilmemse hiç bir şeyi çözümlemiyor. Bu boşluğun ortasında yapayalnız, bir ben. Kendimden başka kimseye inanmıyorum. İnançlarımızın sonu nereye varıyor ki? İşte anlaşacağına inanan iki kişi arasına, böyle kırılması imkânsız bölme koyuyorlar."

Koyu karanlıkta camların kenarından giren ışık demetleri kadının üstünde toplanıyordu. "Çepeçevre sarmışlar bizi" diye düşündü kadın. Spazmoza tutulmuşcasına dişleri birbirine vuruyor. Gözü camdan yana kaydı. İstediğini - erkeğin görüntüsünü - göremedi. "Yenikliği hemen kabulleniyoruz" dedi. Gözleri dolu dolu oldu. Kolları güçsüz iki yana düştü. Birisi gelip parmağıyla itiverecek olsa yuvarlanacak yere. Taşbebekler gibi kırılacak. Sokağı düşündü. İkisi beraber dolaşabilirlerdi şu anda. Bu yoktan yere gittikçe artan halsizliğin yerine, istediğini yapabilmenin - herkese rağmen - hazzını duyardı. Güzel miydi bu şehrin sokakları? Öyle sanıyordu ki kadın bunların güzelliğine varmaya bir kişi yetmiyordu. Herhangi bir sokak işte. Bu şehirdeki sokaklardan birisi. Üstünde yüzlerce, binlerce sınırlar içinde bunalmış, ya da insandan yana herşeyi bir yana koymuş, ne yaptıklarını bilmiyen insanların gidip geldikleri sokaklardan biri. Milyonlara karşı yalnızlığını duyarak geçerdi bu kaldırımlardan. Akıp giden insan seli arasından göz tanışıklığı olduğu kimseler vardı. Onlar da kendisi gibi amaçsız dolaşır dururlardı. Ama birbirlerinin yalnızlığını giderek bir davranışlarda bulunanlar çıkmıyordu.

Ne yapacağını bilmeden dolaşıyor. Mendilini ısırıyor. Hıncını kendinden almak isteğiyle - öyle ya kendimi bu duruma ben getirdim, kimseden yakınmaya hakkım yok. Peki ama ya çevremdekiler? Ya bu bölmeyi aramıza koyan-

lar? - parmaklarını, kollarını acıtana, gözlerinden yaşlar boşanana değin ısırıyor.

«Burda bulunduğumdan dolayı kıvançsız değilim. Her akşam yatağa girince bugün elde ne var diyorum kendi kendime. Cevap hep aynıdır: sıfıra sıfır, elde var sıfır. Bugün elde kalacaklar olacak sanıyordum. Kalmadı. Bütün sorun bu. Eh yeter artık."

Kafasını didikleyen - sürekli baş ağrılarına değin varıyor sonucu - düşünceleri kovmak istercesine iki yana sallıyor başını.

Kadınla adam, şu anda eskisinden kötü yalnızlıklara gittiklerini anlıyorlar. İkisi de spazmoza - bir öncekinden daha kötü, boşalmak ihtiyacıyla sarsılarak - tutulmuşcasına titreyip, korkunç, yok edici yaranlığın - adamın başı dönüyor. Gözleri çevresindeki eşyayı ayırd edemiyecek kadar karardı. - içine yuvarlanıyorlar. İkisinin kulağında da bir yığın ses çınlıyor. Yanyana geldiği zaman hiç kimsenin bir anlam çıkaramıyacağı, ancak bir takım ipuçları veren, adamla kadın içinse gün ışığınca aydınlık - yuvarlandıkları karanlığın içinde bile - anlamına varılması içlerinde sevince benziyen duygular uyandıran kelimler bunlar.

Sesleri de duymaz oldu adam. İçinde kıpırdananlar elle tutulacak bir canlılık kazanmışlardı. Bugüne değin yapmadıklarını yapmak isteğiyle kıvranıyordu. Şehrin büyük meydanına varıp burun buruna dolaşan, kolları kollarına değen, gene de birbirine yabancı iki birbirini işleyen kişinin arasına beton duygusuz, vücutlarıyla engel olan, engel olduğunu anlamıyan, hiç bir şeyi anlamıya yanaşmıyan, korkak, rezil, alçak insanlara küfür etmek istiyordu.

"Gazetecinin sabah gazetemi getirmesi, ekmekçinin ekmeğimi bırakması, sabah dokuzdan akşam beşe çalışmam... Bunlar yapılması gerekli ilişkiler. Bunların dışındaki anlaşmalar - anlaşmazlıklar yani - kendimizden caymaktan, isteğimizce yaşamaktan bizi alıkoymaktan başka ne ki? Sınırları kendimizin çektiğimizi bilmeden böyle yaşamam gerekli diyip, öğretileni yaşamaktan başka ellerinden bir iş gelmiyen şu zavallı yaratıklar."

Bu düşünceler böyle uzayıp gidiyordu. Bu durumları yaşadıkça, başka adam olamayınca, bunlardan kurtulmak, rahata ermek umudu da yoktu. Ceketini giydi. Evden ayrıldı. Sokağa çıkınca herhangi bir gününü yaşadığını sezinledi. Zaman - hele bu öğlenler - kişiler, geçtiği her yer bütün gördükleri eskitilmiş, çürümeye yüz tutmuş bir bütünün ayrı parçaları gibiydi. Oysa olağanüstü bir olay vardı. -Kadının eve gelmesi, cam bölme - Düşününce bunun da günlük yaşayışından ayrıntısı olmadığını gördü. Öğlen yemeklerini yediği doyumevine girdi.

Kadın korka korka başını cama çevirdi. Cam yerinde değildi. Sevinçle adamın odasına yürüdü. Kapıyı yumrukladı. Bir yandan da kapıyı açmasını, geldiğini bağırıyordu. Alt kattaki kiracı, adamın biraz önce evden ayrıldığını söyledi. Kadın ancak yalnız olduğu zaman sınırların dışında olabileceğini düşündü. Buzlu camı anlaştığımızı sanmamıza rağmen, koyanlar arasında kendimizin de bulunduğunu bilmeliyiz" dedi kendi kendine. "El ele vermeden bir başımıza bunu yok edemiyeceğimizi anlıyana değin, bu denli yenik, mutsuz, iki ayrı dünyanın kişileri gibi, uzaklığımızı bilmeliyiniz".

Kapının önünde dikilip kalmasından bir anlam çıkaramıyan aşağıdaki kadın: "Bir haber bırakacaksanız söyliyeyim" dedi.

"Yok" dedi kadın. Merdivenlerden inerken.

●

BİZE GELEN ESERLER

Gordium (Roman), Hikmet Erhan Bener, Seçilmiş Hikâyeler Dergisi Yayını, seri 27-28, Ankara 1956, F. 250. Adres: P. K. 133 Ankara.

Bölük Yaşantı (Şiirler): Özdemir Nutku, Şairler Yaprağı Yayını, Ankara 1957.

Fiatı 50 Krş.

YENİ UFUKLAR aylık dergi Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: Hadiye Tolun. Teknik işleri idare eden: Saime Özkul. İdare yeri: Veli Alemdar Han, Kat 2, No. 29/1 Galata - İstanbul; mektup ve havale adresi: P. K.: 1034, Galata - İstanbul. Abonesi: Altı aylık 3, bir yıllık 6 lira. Dış memleketlere abone iki mislidir.
İSTANBUL MATBAASI, İstanbul.